

Dr. sc. Marko BRATKOVIĆ, docent
Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
marko.bratkovic@pravo.hr

UDK: 347.958 (497.6)
Primljeno: 30. travnja 2022.
Prihvaćen: 16. svibnja 2022.
Izvorni znanstveni rad

REVIZIJA DE LEGE FERENDA U FEDERACIJI BOSNE I HERCEGOVINE

Sažetak: U Federaciji Bosne i Hercegovine revizija je u parničnom postupku *de lege lata* dopuštena u sporovima prema vrijednosnom kriteriju i prema kriteriju važnosti pravnog pitanja. Ako bi se htjelo da u povodu revizije Vrhovni sud Federacije donosi samo odluke o važnim pravnim pitanjima, koje služe kao aktualizacija zakonskih pravila, njihova nadopuna odnosno pojašnjenje, koje u činjenično i pravno poistovjetivim predmetima nižim sudovima služe kao vodilja, model revizije po dopuštenju Vrhovnog suda čini se prikladnim. Vrijednosni kriterij dopuštenosti revizije ne omogućuje odgovarajuću selekciju važnih predmeta pa bi ga radi ostvarivanja javne funkcije revizije trebalo posve napustiti. Za funkcionalnu je organizaciju revizijskog postupka najprikladnije da o dopuštenosti revizije na temelju strankina prijedloga za dopuštenje revizije odlučuje sam Vrhovni sud. On bi reviziju trebao dopustiti protiv drugostupanjskih presuda i rješenja u svim građanskim postupcima u slučaju neujednačenosti sudske prakse, potrebe razvoja prava ili ozbiljne ugroze pravne sigurnosti. Sumarnost obrazloženja odluke o nedopuštenosti revizije nužna je da bi se revizijski sud u povodu dopuštenih revizija mogao primjereno posvetiti razmatranju i obrazlaganju važnih (pravnih) pitanja. Međutim, bez povjerenja u pravosuđe, osobito u Vrhovni sud, nijedan model revizije ne može biti uspješan. Čitav sustav revizije po dopuštenju počiva, naime, na tome da posao sudca (Vrhovnog suda) obavljaju osobe u stručnom i etičkom smislu vrijedne iskazana im povjerenja.

Gljučne riječi: revizija po dopuštenju, revizija, Vrhovni sud, pravo Federacije Bosne i Hercegovine

1. Uvod

U Federaciji BiH *de lege lata*¹ revizija protiv presude u parničnom postupku dopuštena je u sporovima prema vrijednosnom kriteriju i prema kriteriju važnosti pravnog pitanja.² Revizija je u skladu s vrijednosnim kriterijem dopuštena samo ako je vrijednost predmeta spora pobijanog dijela drugostupanjske presude veća od poprilična iznosa od 30.000 konvertibilnih maraka u redovnim parničnim postupcima, odnosno 50.000 konvertibilnih maraka u trgovačkim sporovima (čl. 237. st. 2. ZPP-a FBiH). Ipak, i u sporovima u kojima nije udovoljeno tom kriteriju stranka je ovlaštena podnijeti reviziju ako odluka u sporu ovisi o rješenju pravnog pitanja važnog za osiguranje jedinstvene primjene prava i ravnopravnosti svih u njegovoj primjeni (čl. 237. st. 3., 4. i 5. ZPP-a FBiH).³

¹ Zakon o parničnom postupku, *Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine*, br. 53/03, 73/05, 19/06, 98/15; dalje u tekstu: ZPP FBiH.

² V. *amplius* Haubrich, V., *Pravni lijekovi u parničnome postupku*, Mostar, 2020., str. 226–259; Radončić, Dž., Procesne implikacije neujednačene prakse parničnih sudova u BiH, u: Šago, D. *et al.* (ur.) *Aktualnosti građanskog procesnog prava – nacionalna i usporedna pravnoteorijska i praktična dostignuća*, Split, 2019., str. 507.

³ Valja reći da odredbe čl. 237. st. 3., 4. i 5. ZPP-a FBiH nisu nomotehnički posve usklađene. Stječe se dojam da bi uređenje bilo jednako i da nema posebne odredbe iz stavka 3. koja glasi: „Izuzetno, Vrhovni sud Federacije može dopustiti reviziju u svim predmetima ako ocijeni da bi

Pravno pitanje važno za osiguranje jedinstvene primjene prava i ravnopravnosti svih u njegovoj primjeni (dalje u tekstu: važno pravno pitanje) revident, u pravilu odvjetnik⁴, treba u reviziji određeno naznačiti te iznijeti razloge njegove važnosti (čl. 237., st. 5. ZPP-a) jer će u protivnom Vrhovni sud Federacije reviziju odbaciti kao nedopuštenu (čl. 247. st. 4. ZPP-a FBiH).⁵ O važnome je pravnom pitanju osobito riječ (1) ako o tome pravnom pitanju revizijski sud još uvijek nije zauzeo shvaćanje odlučujući u pojednim predmetima na odjelskoj sjednici, a riječ je o pitanju o kojemu postoji različita praksa drugostupanjskih sudova; (2) ako je o tom pitanju revizijski sud već zauzeo shvaćanje, ali je odluka drugostupanjskog suda utemeljena na shvaćanju koje nije podudarno s tim shvaćanjem; (3) ako je o tom pitanju revizijski sud već zauzeo shvaćanje i presuda se drugostupanjskog suda temelji na tom shvaćanju, ali bi – osobito uvažavajući razloge iznesene tijekom prethodnoga prvostupanjskog i žalbenog postupka, zbog promjene u pravnom sustavu uvjetovane novim zakonodavstvom ili međunarodnim sporazumima te odlukom Ustavnog suda Bosne i Hercegovine i Europskog suda za ljudska prava – trebalo preispitati sudsku praksu (čl. 237., st. 4. ZPP-a FBiH).

Ako, dakle, tročlano vijeće Vrhovnog suda Federacije (čl. 13. st. 4. ZPP-a FBiH) ocijeni da je riječ o važnome pravnom pitanju, dopustit će reviziju i ispitati pobijanu presudu samo u dijelu u kojem se pobija revizijom i samo zbog važnoga pravnog pitanja zbog kojeg je dopuštena (čl. 241. st. 2. ZPP-a FBiH). Ako pak ocijeni da u reviziji nije riječ o važnome pravnom pitanju, Vrhovni će sud reviziju odbaciti (čl. 247. st. 5. ZPP-a FBiH).⁶ Revizijsko se vijeće pritom u obrazloženju svoje odluke ovlašteno samo pozvati na zakonske odredbe koje predviđaju mogućnost odbačaja takve revizije. Tek ako ocijeni da bi to bilo svrhovito, revizijsko vijeće može posebno obrazložiti razloge zbog kojih je donijelo takvo rješenje (čl. 247. st. 6. ZPP-a FBiH).

A što je s revizijom protiv rješenja? Sadržaj odredbe čl. 254. ZPP-a FBiH, na temelju koje stranka može podnijeti reviziju i protiv rješenja drugostupanjskog suda kojim je postupak pravomoćno završen u sporovima u kojima bi bila dopuštena protiv drugostupanjske presude⁷, treba, čini se, shvatiti tako da je revizija protiv rješenja kojim se postupak pravomoćno završava⁸ dopuštena ako je riječ o sporu koji udovoljava vrijednosnom kriteriju za dopuštenost revizije ili ako odluka iz tog rješenja ovisi o razrješenju nekoga pravnog pitanja važnog za osiguranje jedinstvene primjene prava i ravnopravnosti svih u njegovoj primjeni.⁹ Revizija je, međutim, uvijek dopuštena protiv rješenja

odlučivanje po reviziji bilo od značaja za primjenu prava u drugim slučajevima.“ Odredbe stavaka 4. i 5. čine se dostatnima za određenje kriterija važnosti pravnih pitanja.

⁴ Reviziju je ovlaštena podnijeti i sama stranka ako ima položen pravosudni ispit. Uz taj uvjet isto ovlaštenje ima i osoba koja je u skladu sa zakonom ovlaštena zastupati stranku kao opunomoćnik iako nije odvjetnik (čl. 301.b ZPP-a FBiH).

⁵ U obrazloženju odbačaja takve revizije revizijski se sud ovlašten samo pozvati na odredbe koje predviđaju odbacivanje revizije u tom slučaju. Ako ocijeni da bi to bilo svrshodno, sud ipak može odlučiti i da se posebno obrazlože razlozi zbog kojih je reviziju odbacio (čl. 247. st. 6. ZPP-a FBiH).

⁶ Vrhovni sud odbacit će i nepravovremenu, nepotpunu i nedopuštenu reviziju (čl. 247. st. 1., 2. i 4. ZPP-a FBiH).

⁷ *V. amplius* Haubrich, *op. cit.* u bilj. 2, str. 260 *sq.*

⁸ Takvo je, primjerice, rješenje žalbenog suda kojim se ukida prvostupanjska presuda i odbacuje tužba ili rješenje o odbačaju tužbe zbog apsolutne nenadležnosti suda.

⁹ Cf. Dika, M., *Građansko parnično pravo. Pravni lijekovi. X. knjiga*, Zagreb, 2010., str. 340; Bratković, M., *De expensis non curat praetor supremus?* u: Šago, D. et al. (ur.) *Aktualnosti građanskog procesnog prava – nacionalna i usporedna pravnoteorijska i praktična dostignuća*, Split, 2017., str. 432; Bratković, M., *Revizija po dopuštenu*, doktorski rad obranjen na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, 2018.

drugostupanjskog suda kojim se podnesena žalba odbacuje i protiv rješenja kojim se potvrđuje rješenje prvostupanjskog suda o odbacivanju revizije (čl. 254., st. 3. ZPP-a FBiH).¹⁰ Isto tako, u parnicama zbog smetanja posjeda revizija uopće nije dopuštena (čl. 426. st. 4. ZPP-a FBiH).

Sve u svemu, reviziji dopuštenoj prema kriteriju važnosti pravnog pitanja, u doktrini nazivanoj i izvanrednom revizijom¹¹, pripisan je *de lege lata* supsidijaran karakter u odnosu na reviziju dopuštenu prema vrijednosnom kriteriju.¹² Revizija dopuštena prema vrijednosnom kriteriju, međutim, po svom sadržaju nije ništa drugo doli ograničena žalba u povodu koje Vrhovni sud kontrolira zakonitost suđenja nižih sudova.¹³ Ako bi se htjelo da u povodu revizije Vrhovni sud donosi samo odluke o važnim pravnim pitanjima, koje služe kao aktualizacija zakonskih pravila, njihova nadopuna odnosno pojašnjenje, koje u činjenično i pravno poistovjetivim predmetima nižim sudovima služe kao vodilja, *de lege ferenda* izvanredna revizija trebala bi biti jedini tip revizije, i to u obliku revizije po dopuštenu Vrhovnog suda, obrisi koje se, na temelju promišljanja komparativnih uzora¹⁴, polako iscrtavaju (i) u hrvatskom pravu.¹⁵ O funkciji revizije po dopuštenu, njezinim glavnim karakteristikama i mogućoj organizaciji revizijskog postupka *de lege ferenda* u Federaciji Bosne i Hercegovine riječ je u ovom radu.¹⁶

2. Revizija po dopuštenu Vrhovnog suda

U povodu revizije po dopuštenu Vrhovni bi sud trebao donositi samo odluke važne za osiguranje jedinstvene primjene prava i ravnopravnosti svih u njegovoj primjeni ili za razvoj prava u sudskoj praksi. Vrhovni bi sud, dakle, reviziju trebao dopustiti samo o pravnim pitanjima važnima za odluku u konkretnom sporu, ali i za osiguranje jedinstvenosti u primjeni prava i ravnopravnosti svih u njegovoj primjeni ili za razvoj prava u sudskoj praksi. Na Vrhovnom sudu je da ocijeni je li riječ o takvu pitanju. Svoju odluku o nedopuštenosti revizije Vrhovni bi sud trebao biti ovlašten tek sumarno obrazložiti da bi se mogao posvetiti iscrpnu i kvalitetnu obrazlaganju revizijskih odluka u predmetima koji to zbog svoje važnosti ili složenosti zaslužuju.

¹⁰ U prvom je slučaju revizija dopuštena da podnositelju žalbe ne bi bilo uskraćeno pravo na pravni lijek protiv odluke o odbačaju žalbe samo zato što žalbu, iako je na to ovlašten, nije odbacio već prvostupanjski sud, a u kojem bi slučaju protiv odluke o odbačaju žalbe imao pravo na žalbu. U drugom je slučaju revizija uvijek dopuštena da bi se spriječila mogućnost da revizijski sud uopće ne dođe u prigodu odlučivati u povodu podnesene revizije. Bratković, doktorski rad, *op. cit.* u bilj. 9, str. 25.

¹¹ Haubrich, *op. cit.* u bilj. 2, str. 233; Radončić, *op. cit.* u bilj. 2, str. 507.

¹² Haubrich, *ibid.*, str. 234.

¹³ Cf. Bratković, doktorski rad, *op. cit.* u bilj. 9, str. 72 *sqq.*; Bratković, M., Reforma revizije u parničnom postupku, *Hrvatska pravna revija*, vol. 17, br. 2, 2017., str. 85 *sq.*; Bobek, M., Quantity or Quality? Reassessing the Role of Supreme Jurisdictions in Central Europe, *The American Journal of Comparative Law*, vol. 57, br. 33, 2009., str. 40 *sqq.*

¹⁴ V. iscrpno u Bratković, doktorski rad, *op. cit.* u bilj. 9, o njemačkom, austrijskom i slovenskom uređenju revizije u parničnom postupku.

¹⁵ Cf. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku, *Narodne novine*, br. 70/19 i osobito Nacrt Prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku dostupan na mrežnim stranicama e-Savjetovanja od 25. siječnja 2022. Prijedlog Zakona je krajem travnja bio na prvom čitanju u Hrvatskom saboru.

¹⁶ V. *amplius* Bratković, doktorski rad, *op. cit.* u bilj. 9; Bratković, M., *Revizija po dopuštenu: izazovi i dvojbe*, u: Barbić, J. (ur.), *Novine u parničnom procesnom pravu*, Zagreb, 2020., str. 179–209. Na sadržaj tih radova oslanja se uvelike i ovaj rad.

3. Javna funkcija revizije

Funkcija revizije po dopuštenu pretežito je javna.¹⁷ To znači da bi, kao što je već istaknuto, u povodu revizije po dopuštenu Vrhovni sud trebao donositi samo odluke važne za osiguranje jedinstvene primjene prava i ravnopravnosti svih u njegovoj primjeni ili za razvoj prava u sudskoj praksi. Te bi odluke, kvalitetno obrazložene, trebale biti javno dostupne i dobro poznate ne samo sudovima nego i odvjetnicima i studentima prava. Njihov bi sadržaj trebao služiti kao aktualizacija zakonskih pravila, njihova nadopuna odnosno pojašnjenje. U povodu revizije po dopuštenu Vrhovni bi sud, dakle, trebao donositi samo važne odluke koje bi u činjenično i pravno poistovjetivim predmetima nižim sudovima trebale služiti kao vodilja.¹⁸ Na taj način i ishod budućih sudskih postupaka postaje predvidljiviji, a raste i pravna sigurnost građana te ugled Vrhovnog suda.¹⁹ Ostvarivanje je privatne funkcije revizije – kontrola zakonitosti suđenja nižih sudova – pritom tek uzgredni produkt ostvarivanja njezine javne funkcije. Da bi revizija mogla ostvarivati svoju pretežito javnu funkciju, u sastavu Vrhovnog suda trebali bi biti sudci u stručnom i etičkom smislu vrijedni iskazana im povjerenja, sposobni odvagati mnogovrsne argumente u korist i protiv kakva rješenja i razumljivo ih iznijeti u svojim odlukama.²⁰

4. Važna pravna pitanja

Vrhovni sud trebao bi dopustiti reviziju o pravnom pitanju koje je 1) važno za odluku u sporu i 2) za osiguranje jedinstvene primjene prava i ravnopravnosti svih u njegovoj primjeni ili za razvoj prava u sudskoj praksi, a osobito ako je riječ o pravnom pitanju

- o kojem odluka **žalbenog** suda odstupa od prakse revizijskog suda
- o kojem nema prakse revizijskog suda, pogotovo ako sudska praksa viših sudova nije jedinstvena
- o kojem sudska praksa revizijskog suda nije jedinstvena
- o kojem je revizijski sud već zauzeo shvaćanje i presuda se **žalbenog** suda temelji na tom shvaćanju, ali bi – osobito uvažavajući razloge iznesene tijekom prethodnoga prvostupanjskog i žalbenog postupka, zbog promjene u pravnom sustavu uvjetovane novim zakonodavstvom ili međunarodnim sporazumima te odlukom Ustavno sudu ili Europskoga suda za ljudska prava – trebalo preispitati sudska praksu.²¹

¹⁷ Domej, T., What Is an Important Case? Admissibility of Appeals to the Supreme Courts in the German-speaking Jurisdictions, u: Uzelac, A.; van Rhee, C. H. (ur.), *Nobody's Perfect. Comparative Essays on Appeals and other Means of Recourse against Judicial Decisions in Civil Matters*, Intersentia, 2014., str. 277; Galić, A., A Civil Law Perspective on the Supreme Court and Its Functions, izvješće na konferenciji *The functions of the Supreme Court – issues of process and administration of justice* održanoj u Varšavi od 11. do 13. lipnja 2014., str. 4.

¹⁸ Jolowicz, J. A., The Role of the Supreme Courts at the National and International Level, u: Yessiou-Faltsi, P. (ur.), *The Role of the Supreme Courts at the National and International Level. Reports for the Thessaloniki International Colloquium, 21-25 May 1997*, Sakkoulas Publications, 1998., str. 39.

¹⁹ Katić, D., Zašto (opet) nove izmjene Zakona o parničnom postupku, u: Rijavec, V. et al. (ur.), *Aktualnosti građanskog procesnog prava – nacionalna i usporedna pravnoteorijska i praktična dostignuća*, Split, 2016., str. 158.

²⁰ Bratković, M., Što je važno pravno pitanje u reviziji? *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, vol. 68, br. 5-6, 2018., str. 857.

²¹ V. *amplius ibid.*, str. 853–880; Klun, G., *Vloga Vrhovnega sodišča pri oblikovanju meril za presojo predloga za dopustitev revizije*, magistarski rad obranjen na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Ljubljani, 2016., str. 73–107.

Uspjeh reforme revizijskog postupka uvelike ovisi o tome koliko će Vrhovni sud biti uspješan u kreiranju ujednačenih odgovarajućih kriterija za ocjenu važnosti pravnih pitanja o kojima bi trebao odlučivati.²²

Važno je, dakle, samo pravno pitanje, i to ono o rješenju kojega ovisi odluka u konkretnom predmetu. Ključno je da rješenje tog pitanja može utjecati na konkretnu poziciju stranke koja se obraća Vrhovnom sudu. Dopuštenost revizije pritom ne implicira i njezinu osnovanost. Moguće je, primjerice, da Vrhovni sud smatra da je riječ o važnome pravnom pitanju, ali da se ne složi s argumentacijom revidenta o osnovanosti revizije.

Neujednačenost sudske prakse u vezi s nekim pravnim pitanjem može biti indikator njegove važnosti, ali neće svaka neujednačenost sudske prakse zahtijevati intervenciju najvišega suda. Što je podijeljenost sudske prakse u vezi sa spornim pitanjem dugotrajnija, a argumenti suprotstavljeniji, to je intervencija Vrhovnog suda potrebija. U svakom slučaju, ako je riječ o neujednačenosti prakse samoga Vrhovnog suda, njegova je intervencija indicirana u višem stupnju negoli u slučaju neujednačenosti sudske prakse nižih sudova.

Reviziju bi svakako trebalo dopustiti u slučaju kad žalbeni sud u svojoj odluci bez valjana obrazloženja odstupa od ustaljene prakse Vrhovnog suda. U tom je slučaju riječ o povredi zabrane arbitrarnosti koja je sastavni dio ljudskog prava na pravičan postupak. Zbog te bi povrede bila dopuštena i apelacija Ustavnom sudu Bosne i Hercegovine pa je opravdano da takvu povredu ljudskog prava, kad je uoči, u povodu revizije otkloni i najviši sud u pravosudnoj hijerarhiji. O arbitrarnosti je riječ i ako nema obrazloženja za odstupanje od ustaljene prakse Vrhovnog suda ili ako je ono sadržajno očito manjkavo. Arbitrarno je i odstupanje do kojeg je došlo zbog nepoznavanja ustaljene prakse Vrhovnog suda.

Reviziju bi u pravilu trebalo dopustiti i u slučaju kada odluka žalbenog suda odstupa od prakse ili jedine odluke Vrhovnog suda te u svom obrazloženju za to navodi valjane razloge jer je to prigoda da Vrhovni sud u vezi s pitanjem, koje očito izaziva dvojbu, propita razloge iz pobijane odluke te svoju prijašnju praksu potvrdi, razvije ili izmijeni. Reviziju bi, radi razjašnjenja stajališta Vrhovnog suda, trebalo dopustiti i u slučaju kada niži sudovi pogrešno shvate odluku Vrhovnog suda i neopravdano se na nju pozivaju.

Reviziju treba dopustiti i radi usklađenja već ustaljene sudske prakse sa suvremenim društvenim okolnostima, osobito sa standardima zaštite ljudskih prava uspostavljenima u praksi Ustavnog suda i Europskog suda za ljudska prava, ili pak radi izgradnje prakse u vezi s pitanjem koje Vrhovni sud dotad uopće nije razmatrao.

Reviziju bi svakako trebalo dopustiti i u slučaju da su pobijanom odlukom ili u postupku koji joj je prethodio povrijeđena ljudska prava zajamčena Ustavom i Europskom konvencijom. Vrhovni sud kao najviši sud u pravosudnoj hijerarhiji ne bi, naime, smio propustiti intervenirati radi zaštite tih prava neovisno o tome što bi radi njihove zaštite stranka mogla podnijeti i apelaciju Ustavnom sudu Bosne i Hercegovine. Zapravo, upravo bi zbog povreda ljudskih prava, zbog kojih bi stranka, ne otklone li ih redovni sudovi, bila ovlaštena tražiti ustavnosudsku zaštitu, trebalo reviziju svakako dopustiti. Redovni sudovi, naime, trebaju voditi računa i o ustavnosti i o zakonitosti svog postupanja i odlučivanja.

Reviziju bi, radi otklanjanja povrede zabrane arbitrarna postupanja, trebalo dopustiti i zbog očite nezakonitosti pobijane odluke. Ne bi, međutim, svaku nezakonitost olako trebalo proglašavati očitom i time pretjerano širiti privatnu funkciju revizije po dopuštenju. U slučajevima grubih povreda materijalnog i postupovnog prava, a koje ujedno nisu povreda nekog od konvencijskih prava, reviziju bi trebalo dopuštati vrlo

²² Bratković, *op. cit.* u bilj. 20, str. 857.

suzdržano. Nipošto je nekritički ne bi trebalo dopuštati u svim slučajevima apsolutno bitnih povreda odredaba parničnog postupka. Nije svaka nezakonitost ili nepravilnost u radu suda ujedno i povreda ljudskog prava.

U odlučivanju o dopuštenosti revizije nema razloga da se Vrhovni sud, poput Europskog suda za ljudska prava kad odlučuje o iscrpljenosti pravnog puta za dopuštenost zahtjeva tom sudu, pozove na to da se podnositelj, ako je za to imao mogućnosti, na određenu povredu trebao pozvati ranije u tijeku postupka, u žalbi, primjerice, a ne tek prvi put u revizijskom postupku. Na povrede ljudskih prava koje bi se odnosile na prvostupanjski postupak stranka bi se u načelu trebala pozvati već u žalbi pa bi i to valjalo uzeti u obzir u prosudbi opravdanosti dopuštenja revizije u konkretnom predmetu.

5. Neprikladnost vrijednosnog kriterija

Vrijednosni kriterij dopuštenosti revizije nije prikladan za trijažu predmeta važnih za javnu funkciju revizije. Taj kriterij, s jedne strane, ne omogućuje da sva pitanja važna za jedinstvenost u primjeni prava, razvoj prava i pravnu sigurnost uopće dođu na Vrhovni sud, a s druge strane vrata tog suda otvara i strankama u (rutinskim) predmetima u kojima je sadržano već odavno riješeno pravno pitanje.²³ U predmetima koji udovoljavaju vrijednosnom kriteriju revizija, dakle, pretežito služi zaštiti individualnih interesa stranaka, poglavito velikih korporacija i bogatih pojedinaca.²⁴ Moglo bi se stoga opravdano zaključiti da trijaža revizibilnih predmeta prema vrijednosnom kriteriju, pođe li se od toga da za Vrhovni sud nisu važni samo financijski vrijedni predmeti, dovodi do faktične neravnopravnosti stranaka.²⁵

Valjalo bi svakako odoljeti i sirenskom zovu kompromisnih rješenja da dopuštenost revizije ovisi o kombinaciji kriterija važnosti pitanja i vrijednosnog kriterija. Revizija po dopuštenju i revizija dopuštena prema vrijednosnom kriteriju međusobno su bitno različite ne samo po funkciji nego i po svom sadržaju, razlozima podnošenja i postupku odlučivanja o njima. Kombinacija privatne i javne funkcije revizije u praksi gotovo nikad ne funkcionira; privatna uvijek prevlada.²⁶ Štoviše, njihovo supostojanje nerijetko izaziva konfuziju te uzrokuje prekomjernu opterećenost Vrhovnog suda revizijskim predmetima i nedostatnu kvalitetu njegovih odluka.²⁷

6. Odvojenost odlučivanja o dopuštenosti i o osnovanosti revizije

Sustav u kojem o dopuštenosti revizije odlučuje sam Vrhovni sud čini se primjerenijim za ostvarivanje javne funkcije revizije od sustava u kojem o dopuštenosti revizije odlučuju drugostupanjski sudovi uz mogućnost žalbe Vrhovnom sudu protiv rješenja kojim revizija nije dopuštena.²⁸ Ako Vrhovni sud odlučuje i o dopuštenosti i osnova-

²³ Galič, A., Ali mora biti sklep Vrhovnega sodišča o nedopustitvi revizije obrazložen, *Podjetje in delo*, vol. 41, br. 6-7, 2015., str. 955; Bratković, doktorski rad, *op. cit.* u bilj. 9, str. 169.

²⁴ Galič, *op. cit.* u bilj. 17, str. 9.

²⁵ Bratković, doktorski rad, *op. cit.* u bilj. 9, str. 173.

²⁶ Bobek, *op. cit.* u bilj. 13, str. 48; Zobec, J., Od individualnega do javnega (precedenčnega) namena Vrhovnega sodišča: ustavnopravni vidik, *Podjetje in delo*, vol. 41, br. 6-7, 2015., str. 935; Uzelac, A.; Galič, A., Changing Faces of Post-socialist Supreme Courts: Croatia and Slovenia Compared, u: Van Rhee, C. H.; Fu, Y. (ur.), *Supreme Courts in Transition in China and the West. Adjudication at the Service of Public Goals*, Springer, 2017., str. 225.

²⁷ Uzelac; Galič, *ibid.*

²⁸ Cf. Bratković, doktorski rad, *op. cit.* u bilj. 9, str. 180.

nosti revizije, važno je revizijski postupak organizirati tako da trijaža važnih predmeta, koja uključuje preliminarnu sadržajnu analizu njihova velika broja, bude učinkovita, da bi se Vrhovni sud mogao usredotočiti na predmete važne za jedinstvenost sudske prakse i razvoj prava.²⁹ Odvjetnici koji u revizijskom postupku zastupaju stranke mogli bi tomu bitno pridonijeti kvalitetom svojih podnesaka.

Prikladnim se rješenjem nadaje odlučivanje o dopuštenosti revizije odijeliti od odlučivanja o njezinoj osnovanosti tako da stranke odnosno njihovi odvjetnici u tim dvjema fazama revizijskog postupka podnose sudu dva sadržajno bitno različita podneska – prijedlog za dopuštenje revizije i reviziju.³⁰ Stranka bi pritom bila ovlaštena podnijeti reviziju samo ako bi joj sud to prethodno na temelju njezina prijedloga dopustio.

Na prvi se pogled možda čini nepotrebnim da se u istome revizijskom postupku podnose dva podneska, prijedlog za dopuštenje revizije i revizija. Perspektiva se, međutim, mijenja kada se u obzir uzme razlika u sadržaju tih dvaju podnesaka³¹ i to da bi Vrhovni sud, u skladu sa svojom javnom funkcijom, trebao prihvatiti tek manji dio ukupna broja prijedloga za dopuštenje revizije.³² Tek bi, dakle, u manjem dijelu revizijskih postupaka reviziju uopće bilo potrebno sastavljati.

Da bi, naime, mogao osiguravati jedinstvenost u primjeni prava i ravnopravnost svih u njegovoj primjeni, broj predmeta o kojima Vrhovni sud meritorno odlučuje treba biti razmjerno malen.³³ Iluzorno je, naime, očekivati da praksa Vrhovnog suda bude koherentna, razložna i razumljiva ako taj sud odlučuje u (pre)veliku broju predmeta.³⁴ Javna funkcija revizije pretpostavlja da Vrhovni sud ima neki oblik kontrole svoje opterećenosti i ovlast probira onih predmeta koji mogu pridonijeti ostvarenju jedinstvenosti sudske prakse i razvoju prava.³⁵

Odlučuje li Vrhovni sud odvojeno o dopuštenosti od osnovanosti revizije na temelju dvaju sadržajno različitih podnesaka, jasnije se može usredotočiti najprije na odluku o dopuštenosti, a tek poslije, u znatno manjem broju predmeta, na odluku o osnovanosti revizije.³⁶ Uzme li se u obzir i to da bi Vrhovni sud odluku o nedopuštenosti revizije trebao tek sumarno obrazložiti³⁷, postupak bi trijaže važnih predmeta trebao trajati razmjerno kratko, što bi trebalo ubrzati i cijeli revizijski postupak.³⁸

Ako bi se za sastav prijedloga za dopuštenje revizije unijela posebna odvjetnička tarifa, umanjena u odnosu na tarifu za sastav revizije,³⁹ a što bi svakako valjalo učiniti, ot-

²⁹ Bobek, *op. cit.* u bilj. 13, str. 37; Bratković, *ibid.*, str. 190.

³⁰ Takvo je uređenje revizijskog postupka u slovenskom i od Novele ZPP-a iz 2019. u hrvatskom pravu. Cf. Klun, *op. cit.* u bilj. 21, osobito str. 44 *sqq.*, 107 *sqq.*; Bratković, *op. cit.* u bilj. 16, str. 188 *sqq.*

³¹ V. *infra* 7. i 9. dio rada.

³² Slovenski Vrhovni sud, primjerice, prihvaća godišnje prosječno oko 22 % prijedloga za dopuštenje revizije. Bratković, doktorski rad, *op. cit.* u bilj. 9, str. 136.

³³ Uzelac; Galič, *op. cit.* u bilj. 26, str. 223.

³⁴ Zobec, *op. cit.* u bilj. 26, str. 930.

³⁵ Bratković, M., Roots of the Resistance to the Change in the Supreme Court's Role, u: Uzelac, A.; Van Rhee, C. H., *Transformation of Civil Justice. Unity and Diversity*, Springer International, 2018., str. 334 *sq.*

³⁶ Galič, A., Za reformu revizije v pravdnem postopku, *Pravna praksa*, 2007., br. 43, str. 6.

³⁷ V. *infra* 8. dio rada.

³⁸ *Improving cassation procedure. Report of the Hammerstein Committee on the Normative Role of the Supreme Court*, 2008., str. 42, 53 *sq.*

³⁹ U Sloveniji se za sastav prijedloga za dopuštenje revizije osnovna tarifa uvećava za 25 %, a za sastav revizije za 50 % tako da većina podnositelja (kojima revizija ne bude dopuštena) mora platiti (samo) tarifu za sastav prijedloga za dopuštenje revizije. Galič, *op. cit.* u bilj. 36, str. 5–6.

klonio bi se i prigovor da podnošenje dvaju podnesaka čini revizijski postupak skupljim za stranke.⁴⁰ Upravo suprotno, odvojenost odlučivanja o dopuštenosti od odlučivanja o osnovanosti revizije čini revizijski postupak za većinu stranaka finansijski povoljnijim. Stranka čiji prijedlog za dopuštenje revizije bude prihvaćen morat će odvjetniku, doduše, platiti više (ne samo honorar za sastav prijedloga za podnošenje revizije nego i za sastav revizije), ali će većina stranaka, s obzirom na to da im prijedlog za dopuštenje revizije neće biti prihvaćen, morati platiti (samo) niži honorar za sastav prijedloga za dopuštenje revizije.⁴¹ Osim toga, takvo bi nagrađivanje rada odvjetnika trebalo djelovati i na povećanje kvalitete njihovih podnesaka jer bi odvjetnik bio dodatno motiviran za to da sastavi takav prijedlog za dopuštenje revizije kakav će mu omogućiti da poslije sastavlja i reviziju te za to bude prikladno nagrađen.⁴²

Ne treba, međutim, smetnuti s uma da prijedlog za dopuštenje revizije i revizija, iako dva odvojena podneska, čine jedinstven pravni lijek koji se iz praktičnih razloga podnosi u dvjema fazama. Zapravo, ujedinen sadržaj prijedloga za dopuštenje revizije i revizije trebao bi odgovarati sadržaju kvalitetno sastavljene izvanredne revizije i *de lege lata*, što u praksi nerijetko nije slučaj.

7. Prijedlog za dopuštenje revizije

U prijedlogu za dopuštenje revizije podnositelj bi se trebao usredotočiti samo na određenje pravnoga pitanja i na razloge zbog kojih smatra da reviziju treba dopustiti u konkretnom slučaju, dakle uputiti, primjerice, na nejedinstvenost sudske prakse ili odstupanje od te prakse uz određen poziv na odluke sudova (domaćih i visokih europskih) i citate znanstvenih i stručnih radova.⁴³ Iscrpnu argumentaciju pravnih stajališta u vezi s odgovorom na postavljeno pitanje podnositelj će iznijeti tek u reviziji, ako ona bude dopuštena.⁴⁴ Nije potrebno, štoviše, pogrešno je, pisati ekskurse koji ne služe toj svrsi. Oko dvije stranice uobičajena formata i oblikovanja odvjetničkih podnesaka uz uputnice na priloge trebale bi u pravilu biti dostatne. Prijedlogu bi trebalo priložiti odluke nižih sudova i eventualno druge podneske iz spisa te odluke drugih sudova o istome pravnom pitanju na koje se predlagatelj u prijedlogu pozvao uz jasnu naznaku koje dijelove citiranih odluka smatra relevantnima.

U formuliranju pitanja valjalo bi voditi računa o tome da bi odgovor na njega mogao biti sastavni dio komentara zakona u kojem je zakonsko pravilo na koje se pitanje odnosi aktualizirano, dopunjeno ili pojašnjeno. Isto tako, u prijedlogu bi trebalo navesti i kako su na postavljeno pitanje odgovorili niži sudovi. Iako načelno nema zapreke da se u jednom prijedlogu za dopuštenje revizije postavi i više pitanja, nije izgledno da baš sva udovoljavaju kriterijima važnosti u konkretnom sporu i važnosti za javnu funkciju revizije. Za kvalitetno sastavljanje prijedloga za dopuštenje revizije bilo bi, dakako, nužno uspostaviti funkcionalno organizirane tražilice sudske prakse.

⁴⁰ Ni iznosi dviju sudskih pristojba, za prijedlog za dopuštenje revizije i za reviziju, ne bi smjeli biti takvi da bitno poskupe revizijski postupak.

⁴¹ Galič, *op. cit.* u bilj. 36, str. 5 *sq.*

⁴² Bratković, M., Revizija po dopuštenju: hrvatske dvojbe i slovenska iskustva, u: Rijavec, V. *et al.* (ur.), *Aktualnosti građanskog procesnog prava – nacionalna i usporedna pravnoteorijska i praktična dostignuća*, Split, 2016., str. 346.

⁴³ Bobek, *op. cit.* u bilj. 13, str. 65; Katić, *op. cit.* u bilj. 19, str. 162.

⁴⁴ Bratković, M., Što je prijedlog za dopuštenje revizije, a što revizija u parničnom postupku, *Pravo i porezi*, vol. 34, br. 1, 2020., str. 14–18.

Ponešto je drukčiji sadržaj prijedloga za dopuštenje revizije u kojem podnositelj tvrdi da je u postupku na nižim sudovima povrijeđeno neko njegovo ljudsko pravo. Taj je prijedlog, naime, više nalik na sadržaj apelacije Ustavnom sudu. U njemu podnositelj treba određeno navesti u čemu se sastoji povreda i pokušati argumentima uvjeriti Vrhovni sud da je u nižestupanjskom postupku došlo do povrede njegova ljudskog prava zbog koje bi i eventualna apelacija Ustavnom sudu bila prihvaćena pa je opravdano da je sanira već i Vrhovni sud u povodu revizije. Bilo bi, naime, nedopustivo da, kad Vrhovni sud uoči povredu ljudskih prava, nema ovlasti otkloniti ju. Prijedlog za dopuštenje mora, dakle, sadržavati konkretne i obrazložene navode o ljudskom pravu jer u protivnom neće postojati pretpostavke za odlučivanje o tome.

Valja reći i to da će u tom slučaju naknadno podnesena revizija sadržajno biti gotovo identična prijedlogu. Zato bi u prijedlogu za dopuštenje revizije bilo dostatno da podnositelj povrede ljudskih prava učini vjerojatnim. Je li doista došlo do povrede, Vrhovni će sud odlučivati tek u povodu revizije. Ipak, radi jednoobraznosti uređenja revizijskog postupka i trijaže važnih pravnih pitanja, ne bi trebalo inzistirati na tome da se u slučaju povrede ljudskih prava podnosi samo jedan podnesak – revizija. I ovdje će, naime, prijedlog za dopuštenje revizije imati svoju ključnu ulogu – usredotočen probir važnih pitanja.

U revizijskom postupku odvjetnici bi preciznim formuliranjem revizibilnih pitanja, kvalitetnom argumentacijom njihove važnosti i mogućih odgovora na njih trebali pridonijeti svestranijem razmatranju važnih pitanja i kvaliteti suđenja na Vrhovnom sudu.⁴⁵ Isto tako, njihova obveza bila bi da strankama koje zastupaju razjasne javnu funkciju revizije i Vrhovnog suda kako stranke ne bi neopravdano očekivale da će njihov predmet svakako razmatrati i Vrhovni sud.

Za javnu funkciju revizije nije odlučna vrsta odluke protiv koje se prijedlog za dopuštenje revizije podnosi. Razlozi za intervenciju Vrhovnog suda mogu postojati i kad se revizija podnosi protiv presude i protiv rješenja, i to ne samo u parničnom nego i u izvanparničnim postupcima. Nije prihvatljivo da Vrhovnom sudu bude *ex lege* onemogućeno da intervenira u potencijalno važnim pitanjima.

S obzirom na to da bi o prijedlogu za dopuštenje revizije odlučivao isključivo Vrhovni sud, tom bi se sudu prijedlog trebao izravno podnositi.⁴⁶ Iz pregnantna prijedloga Vrhovnom bi sudu trebalo biti lako razaznati koje pravno pitanje predlagatelj smatra važnim i koje argumente za to iznosi. Za potpuno bi ostvarivanje javne funkcije revizije najprikladnije bilo da revizijski sud, s nevelikim brojem sudaca, i o dopuštenosti i o osnovanosti revizije odlučuje u plenumu (francuski *en banc*).⁴⁷ Na taj bi se način osigurala ujednačenost kriterija trijaže važnih predmeta, dobra raspravljenost svih pitanja te koherentnost sudske prakse. Ipak, radi ekonomičnosti i praktičnosti opravdano je da sudci Vrhovnog suda budu raspoređeni u dva do tri vijeća s po pet ili sedam članova. Broj članova vijeća ne bi smio biti premalen jer, što je broj članova vijeća manji, to se između pojedinih vijeća lakše može razviti neujednačena praksa.⁴⁸

Iako odgovor na podneseni prijedlog za dopuštenje revizije Vrhovnom sudu može biti koristan i otvoriti drugu perspektivu na pitanje postavljeno u prijedlogu, ne čini

⁴⁵ Hammerstein, *op. cit.* u bilj. 38, str. 41.

⁴⁶ Čini se nepotrebnim da se postupak odugovlači time što bi se prijedlog podnosio najprije prvostupanjskom sudu koji bi u tom slučaju imao samo ulogu prijamnoga i otpremnoga mjesta. Tako je, međutim, to uređeno u hrvatskom pravu. Bratković, *op. cit.* u bilj. 16, str. 192 sqq.

⁴⁷ Zobec, *op. cit.* u bilj. 26, str. 935.

⁴⁸ Jolowicz, *op. cit.* u bilj. 18, str. 330 sq.

se nužnim da se svaki prijedlog za dopuštenje revizije dostavlja i protivnoj stranci i umještaču na odgovor. Dostajalo bi da ih se obavijesti o tome da je prijedlog podnesen.⁴⁹ Njihov eventualni odgovor na reviziju po dopuštenu svakako bi mogao sadržavati i osvrt na njezinu nedopuštenost koju je revizijski sud propustio uočiti.

8. Sumarno obrazloženje odluke o nedopuštenosti revizije

Vrhovni sud bio bi ovlašten rješenjem dopustiti reviziju samo zbog pitanja koje je stranka iznijela u prijedlogu. Prijedloge koje Vrhovni sud ne bi smatrao osnovanima, odbio bi rješenjem.⁵⁰ Odluku o nedopuštenosti revizije Vrhovni sud ne bi trebao posebno obrazlagati. Dovoljno bi bilo da se sumarno pozove na razloge zbog kojih je izostala intervencija Vrhovnog suda navodeći da, primjerice, nije riječ o pitanju važnom za ujednačenje sudske prakse ili da *in concreto* nije došlo do ozbiljne ugroze pravne sigurnosti.⁵¹ Bilo bi korisno da se u toj odluci ujedno i kratko pozove na svoju odluku u kojoj je, primjerice, predloženo pravno pitanje već riješio.⁵²

Hrvatski je Ustavni sud u svojoj odluci iz 2014. godine⁵³, kojom je ukinuo odredbu tadašnjeg čl. 392.b, st. 4. ZPP-a da se u obrazloženju odbačaja izvanredne revizije revizijski sud treba samo pozvati na zakonske odredbe koje predviđaju odbacivanje takve revizije, pošao od stajališta da bi takvo postupanje Vrhovnoga suda u javnosti moglo stvoriti dojam da taj sud „postupa samovoljno i arbitrarno“. Ipak, očito iz praktičnih razloga, napomenuo je da „razlozi za odbacivanje revizije (...) mogu biti sažeti i u samo »jednu rečenicu« ako ona jasno upućuje na razloge zbog kojih to pitanje nije važno za osiguranje jedinstvene primjene zakona i ravnopravnosti svih u njegovoj primjeni.“

Slovenski Ustavni sud smatrao je da je sumarno obrazloženje odluke o nedopuštenosti revizije nužno da bi Vrhovni sud mogao ispunjavati svoju javnu, precedentsku ulogu napomenuvši da je povjerenje u najvišu sudsku instanciju temelj funkcioniranja pravne države.⁵⁴ I Europski sud za ljudska prava višekratno je potvrdio da tek sumarno obrazloženje (ili čak i njegov izostanak) da pojedini predmet ne udovoljava zakonskim kriterijima za meritorno odlučivanje na vrhovnom sudu nije protivno konvencijskom pravu. Ipak, istaknuo je da je u osobitim okolnostima pojedinoga slučaja potrebno sadržajnije obrazloženje takve odluke.⁵⁵

Sumarno obrazloženje odluke o nedopuštenosti revizije zamišljeno je kao oruđe Vrhovnog suda da svoj rad usmjeri na pitanja važna za osiguranje jedinstvene primjene prava i njegov razvoj.⁵⁶ To se, međutim, ni u kom slučaju ne bi smjelo izroditi u nekritičko odbijanje prijedloga radi redukcije opterećenosti Vrhovnog suda revizijskim predmetima.

⁴⁹ Bratković, doktorski rad, *op. cit.* u bilj. 9, str. 347.

⁵⁰ Vrhovni sud odbacivao bi, dakako, nepravodoban, nedopušten i nepotpun prijedlog za dopuštenje revizije.

⁵¹ Katić, *op. cit.* u bilj. 19, str. 163.

⁵² Klun, *op. cit.* u bilj. 21, str. 95, 98.

⁵³ Odluka Ustavnog suda RH br. U-I-885/13 od 11. srpnja 2014., *Narodne novine*, br. 89/14.

⁵⁴ Odluka U-I-302/09-12 i dr. od 12. svibnja 2011., *Uradni list RS*, br. 43/11.

⁵⁵ Bratković, *op. cit.* u bilj. 16, str. 197.

⁵⁶ Galič, *op. cit.* u bilj. 23, str. 953; Bobek, *op. cit.* u bilj. 13, str. 49 sq.

9. Revizija po dopuštenju

Revizija, koju dopusti Vrhovni sud, trebala bi sadržajno biti različita od prijedloga za dopuštenje revizije. Podnositelj revizije trebao bi argumentima iz revizije uvjeriti Vrhovni sud da odgovor na pravno pitanje koji je on iznio u reviziji taj sud prihvati i unese u presudu kao svoje stajalište o tom pitanju. Katkad će biti potrebno dokazati i postojanje podudarnosti između dvaju slučajeva koja bi zahtijevala jedinstven pravni tretman, odnosno dokazati da između pojedinih slučajeva postoje takve razlike koje opravdavaju da se određena pravna pitanja u njima različito riješe.⁵⁷ Sastavljanje takve revizije zahtjevan je posao koji iziskuje poveći trud i stručnost odvjetnika koji za to trebaju biti i odgovarajuće nagrađeni.⁵⁸ Već je istaknuto da bi sadržaj revizije dopuštene zbog povrede ljudskih prava na nižim sudovima donekle bio različit od ostalih revizija jer bi se u njoj revident morao usredotočiti samo na povrede tih prava.⁵⁹

Reviziju bi se zajedno s prilogima obvezno trebalo slati protivnoj stranci na odgovor radi osiguranja kontradiktornosti postupka. Nepravodobnu, nedopuštenu i nepotpunu reviziju odbacio bi Vrhovni sud. Ako bi se revizija podnosila prvostupanjskom sudu, i taj bi sud mogao biti ovlašten odbaciti nepravodobnu i nepotpunu (iz koje nije razvidno protiv koje se odluke podnosi ni tko je podnositelj) reviziju.

Ako bi Vrhovni sud ocijenio da revizija nije osnovana, odbio bi je rješenjem. Ako bi pak Vrhovni sud utvrdio da je materijalno pravo na koje se odnosi važno pitanje zbog kojeg je revizija dopuštena pogrešno primijenjeno, prihvatio bi reviziju i preinačio pobijanu odluku. Ako bi, međutim, ustanovio da je zbog pogrešne primjene toga materijalnog prava činjenično stanje nepotpuno utvrđeno, rješenjem bi prihvatio reviziju, ukinuo prvostupanjsku i drugostupanjsku odluku (ili samo drugostupanjsku) i predmet vratio na ponovno suđenje nižim sudovima. Ako bi utvrdio da je počinjena bitna povreda postupka koja je ujedno važno pitanje zbog kojeg je revizija dopuštena, Vrhovni bi sud, ovisno o vrsti te bitne povrede, preinačio odluke nižih sudova, ukinuo prvostupanjsku i drugostupanjsku odluku (ili samo drugostupanjsku) i predmet vratio na ponovno suđenje nižim sudovima ili pak obje odluke nižih sudova ukinuo i odbacio tužbu.

Za razliku od odluke o dopuštenosti revizije, odluka o osnovanosti revizije, posebice ako služi ujednačavanju sudske prakse i razvoju prava, trebala bi biti iscrpno i kvalitetno obrazložene, nalik na presude Europskog suda za ljudska prava. Vrhovni bi sud u njoj trebao valjano odvagati sve argumente *pro et contra* nekog stajališta kako bi te odluke bile što uvjerljivije. Iako će izreka revizijske odluke biti, dakako, važna stranakama u revizijskom postupku, za ostvarenje javne funkcije revizije ključno je njezino obrazloženje.⁶⁰ Javnost opravdano očekuje da obrazloženje revizijske odluke bude iscrpno, kvalitetno i cjelovito.⁶¹

Funkcija je revizijskih odluka, naime, da u budućim poistovjetivim situacijama služe kao vodilja, stoga njihova obrazloženja trebaju biti pomno sročena i jasna, a svi argumenti izneseni tijekom postupka pozorno razmotreni i odvagati.⁶² Mjera obrazlože-

⁵⁷ Dika, *op. cit.* u bilj. 9, str. 312.

⁵⁸ U nekim je državama ovlast obraćanja Vrhovnom sudu ograničena na samo određen, relativno malen broj odvjetnika. U Njemačkoj je, primjerice, samo 46 odvjetnika ovlaštenih za podnošenje revizije (i nije im dopušteno zastupati stranke na nižim sudovima), a u Francuskoj je za obraćanje tamošnjemu vrhovnom sudu ovlašteno šezdesetak odvjetničkih kuća. Bratković, doktorski rad, *op. cit.* u bilj. 9, str. 56 sq.

⁵⁹ V. *supra* 7. dio rada.

⁶⁰ Zobec, *op. cit.* u bilj. 26, str. 934; Klun, *op. cit.* u bilj. 21, str. 77.

⁶¹ Galič, *op. cit.* u bilj. 23, str. 963.

⁶² Bratković, doktorski rad, *op. cit.* u bilj. 9, str. 207.

nosti revizijskih odluka trebala bi stoga biti znatno iznad minimalnih standarda zaštite ljudskih prava. Obrazloženost bi, međutim, varirala ovisno o tome o kojoj je revizijskoj odluci riječ. U revizijskoj odluci kojom se pravo razvija u sudskoj praksi, primjerice, mjera bi obrazloženosti sudske odluke trebala biti znatno veća negoli u revizijskoj odluci zbog povrede ljudskog prava. S druge strane, u revizijskim odlukama radi ujednačenja sudske prakse mjera bi obrazloženosti ovisila o tome koliko je uvjerljiva konkurirajuća interpretacija pravnih pravila koju Vrhovni sud u svojoj revizijskoj odluci ne bi prihvatio. Nakon što revizijska odluka bude objavljena, bit će podvrgnuta kritičkoj kontroli stručne i zainteresirane javnosti. Ovisno o toj ocjeni i ovisno o tome koliko će je sudci nižih sudova biti voljni slijediti, imat će *pro futuro* veći ili manji precedentni učinak. Bit će to ujedno i indikator koliki je autoritet Vrhovnog suda u društvu.⁶³

10. Zaključak

Uređenje revizije koje u prvi plan stavlja njezinu javnu funkciju na tragu je pozitivnih komparativnih iskustava. Vrhovni bi sud u povodu revizije po dopuštenju trebao donositi samo važne odluke s precedentnim učinkom, koje bi u poistovjetivim budućim postupcima nižim sudovima služile kao vodilja. U hijerarhijskoj pravosudnoj organizaciji, naime, zaštitu individualnim pravima stranaka najpozvaniji su pružati prvostupanjski sudovi koji su dužni razmotriti svaki predmet koji na njih dođe. Na razini žalbenih sudova privatni je interes stranaka još uvijek istaknut, ali se u većoj mjeri nego kod prvostupanjskih javlja i javni interes za koherentnošću pravnog sustava. Na razini pak najviše sudske instancije javni interes razvoja prava i uspostave ujednačene sudske prakse prevladava, a privatni se interesi štite tek uzgred. Ostvarenje javnog interesa u konačnici, međutim, bitno pridonosi i kvaliteti zaštite privatnih interesa svih stranaka u usporedivim postupcima *pro futuro*.

Vrijednosni kriterij dopuštenosti revizije ne omogućuje odgovarajuću selekciju važnih pitanja. Da bi se Vrhovnom sudu omogućilo da probire važne predmete o kojima će odlučivati i da ujedno kontrolira vlastitu opterećenost, primjereno je da kriteriji dopuštenosti toga pravnog lijeka budu određeni pravnim standardima. Ni kombinacija kriterija važnosti pitanja s vrijednosnim kriterijem dopuštenosti revizije ne omogućuje potpuno ostvarivanje javne funkcije revizije, nego nerijetko zbunjuje stranke i njihove odvjetnike u razumijevanju koja je funkcija revizije.

Za osiguranje jedinstvenosti u primjeni prava i za razvoj prava važno je samo pravno pitanje o rješenju kojeg ovisi odluka u konkretnom predmetu. To je, uostalom, ono što stranke i motivira na podnošenje revizije. U svim parničnim, izvanparničnim, ovršnim i stečajnim postupcima mogu se pojaviti važna pitanja koja traže intervenciju Vrhovnog suda u javnom interesu.

Neće svaka neujednačenost sudske prakse zahtijevati intervenciju najvišega suda. Ako je riječ o neujednačenosti prakse samoga Vrhovnog suda, njegova je intervencija indicirana u višem stupnju negoli u slučaju neujednačenosti sudske prakse nižih sudova. Isto tako, što je podijeljenost sudske prakse u vezi sa spornim pitanjem dugotrajnija, a argumenti suprotstavljeniji, to je intervencija Vrhovnog suda potrebija.

Reviziju bi svakako trebalo dopustiti u slučaju da žalbeni sud u svojoj odluci bez valjana obrazloženja odstupa od ustaljene prakse Vrhovnog suda jer je povreda zabrane arbitrarnosti sastavni dio ljudskog prava na pravičan postupak. Reviziju bi u pravilu trebalo dopustiti i u slučaju kada odluka drugostupanjskog suda odstupa od prakse ili

⁶³ *Ibid.*

jedine odluke Vrhovnog suda te u svom obrazloženju za to navodi valjane razloge jer je to prigoda da Vrhovni sud u vezi s pitanjem, koje očito izaziva dvojbu, propita razloge iz pobijane odluke te svoju prijašnju praksu potvrdi, razvije ili izmijeni. Reviziju bi, radi razjašnjenja stajališta Vrhovnog suda, trebalo dopustiti i u slučaju kada niži sudovi pogrešno shvate odluku Vrhovnog suda i neopravdano se na nju pozivaju.

Reviziju bi svakako trebalo dopustiti u slučaju da su pobijanom odlukom ili u postupku koji joj je prethodio povrijeđena ljudska prava zajamčena Ustavom i Europskom konvencijom. Trebalo bi je stoga, radi otklanjanja povrede zabrane arbitrarna postupanja, dopustiti i zbog očite nezakonitosti pobijane odluke. Ne bi, međutim, svaku nezakonitost olako trebalo proglašavati očitom i time pretjerano širiti privatnu funkciju revizije po dopuštenju. U slučajevima grubih povreda materijalnog i postupovnog prava, a koje ujedno nisu povreda nekog od ljudskih prava, reviziju bi trebalo dopuštati vrlo suzdržano. Nipošto je nekritički ne bi trebalo dopuštati u svim slučajevima apsolutno bitnih povreda odredaba parničnog postupka.

Da bi se Vrhovni sud mogao usredotočiti na predmete važne za jedinstvenost u primjeni prava i za razvoj sudske prakse, nužno je da može kontrolirati kvantitetu i kvalitetu predmeta o kojima odlučuje. Opravdanije je stoga da o dopuštenosti revizije odlučuje sam Vrhovni sud negoli da o tome odlučuju drugostupanjski sudovi uz mogućnost žalbe protiv rješenja kojim revizija nije dopuštena. Vrhovnom sudu ta ovlast pripada i zbog pozicije u hijerarhiji sudske vlasti. Broj sudaca Vrhovnog suda ne bi smio biti prevelik, čime bi se ne samo smanjila mogućnost neujednačene primjene kriterija odabira revizibilnih predmeta nego i povećao prestiž pozicije sudca Vrhovnog suda.

Preopterećenost Vrhovnog suda revizijama mogla bi se izbjeći tako što bi Vrhovni sud najprije odlučivao o dopuštenosti revizije, i to u pravilu bez spisa predmeta, a na temelju prijedloga za dopuštenje revizije u kojem bi strankin odvjetnik trebao navesti samo argumente za koje smatra da opravdavaju dopuštenost revizije. Tek u predmetima u kojima bi sud reviziju dopustio, stranka, odnosno njezin odvjetnik podnosili bi naknadno i reviziju s argumentima u vezi s njezinom osnovanošću.

Sumarnost obrazloženja odluke o nedopuštenosti revizije nužna je da bi se Vrhovni sud u što većoj mjeri mogao posvetiti razmatranju važnih pitanja. Ovlast da taj sud bez punog obrazloženja može odbiti prijedlog za dopuštenje revizije nipošto ne bi smjela biti zlorabljena u svrhu redukcije broja predmeta o kojima će meritorno odlučivati, nego služiti kao sredstvo koje će revizijskom sudu omogućiti da racionalno organizira svoj rad i glavninu raspoloživa vremena posveti važnim pravnim pitanjima u predmetima u kojima je reviziju dopustio.

Posao sudca (Vrhovnog suda) trebale bi obavljati osobe u stručnom i etičkom smislu vrijedne iskazana im povjerenja. Bez povjerenja u pravosuđe, osobito u Vrhovni sud, nijedan model revizije ne može biti uspješan. Povjerenje, međutim, treba zadobiti (i trajno održavati), a tu najviše može učiniti sam Vrhovni sud uvjerljivošću argumenata iz svojih odluka. Izostanak povjerenja građana u pravosuđe i nedostatna kvaliteta odvjetničkih podnesaka neki su od izazova koji bi mogli otežati implementaciju predloženog modela u pravni sustav Federacije Bosne i Hercegovine.

Isto tako, tek kad sve odluke sudova budu kvalitetno sistematizirane, elektronički pretražive i dostupne svim zainteresiranim korisnicima, moguće je potpuno ostvarivanje javne funkcije revizije. Nije pritom dovoljno da dostupne budu samo izreke ili sažetci sudskih odluka jer su upravo činjenične okolnosti pojedinog slučaja odlučne u ocjeni mogu li se pravna shvaćanja iz odluke primijeniti i u nekim drugim situacijama.

Odlučuje li Vrhovni sud samo o pitanjima važnima za jedinstvenost u primjeni prava i njegov razvoj, žalbeni su sudovi u većini predmeta sudovi najviše instancije. To

znači da bi trebali preuzeti i odgovornost za konačnu odluku. Razmjena plauzibilnih argumenata između odvjetnika stranaka, između odvjetnika i suda, između nižih i viših sudova te komentari sudskih odluka u stručnim i znanstvenim radovima oplemenjuju pravni diskurs. Svestranim raspravljanjem otvorenih pitanja ne samo da se ne ugrožava neovisnost pravosuđa, nego raste njegov autoritet i društvena moć. Primjereno uređenje revizije može biti prvi korak na tom putu.

Marko BRATKOVIĆ, PhD., Associate Professor,
University of Zagreb, Faculty of Law
marko.bratkovic@pravo.hr

A PROPOSAL OF THE SECOND APPEAL REGULATION FOR THE FEDERATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

Summary: The law of civil procedure of the Federation of Bosnia and Herzegovina provides for the admissibility of second appeal on the basis of the amount of claim or the importance of the legal issue concerned. If the role of the Supreme Court of the Federation is envisaged as that of an authority deciding on important legal issues, whose rulings aim to update, complement, and clarify legislative provisions and serve to lower courts as guidelines in adjudication in cases with corresponding points of fact and law, the second appeal by permission appears to suit that role. The amount of claim criterion in assessing the admissibility of second appeal is not conducive to appropriate selection of cases, and should be abolished. The purpose of second appeal would be best served if the Supreme Court itself decides on the admissibility of second appeal based on proposals by parties. In this context, second appeal should only be granted to appeals against second-instance judgments and orders in all civil proceedings where there is inconsistent case law, a need for developing the law, or where there is a threat to legal certainty. Decisions finding the proposals for second appeal inadmissible should be reasoned summarily in order to save the Court's time, allowing it to focus on important legal issues in admissible cases and on providing more detailed reasoning for its pertinent rulings. However, no second appeal model may be expected to be successful without public trust in the justice system and in the Supreme Court in particular. The entire system of second appeal by permission rests on the assumption that the office of a (Supreme Court) judge is executed by a person both ethically and professionally deserving of that trust.

Key words: second appeal by permission, second appeal, Supreme Court, law of the Federation of Bosnia and Herzegovina